

ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ.

І. Г. Герасимова

доктор педагогічних наук, професор
Вінницький державний педагогічний університет
Вінниця, Україна

О. В. Зінько

кандидат історичних наук, доцент
Вінницький національний технічний університет
Вінниця, Україна

В статті розглядаються проблемні питання та особливості освіти дорослих.

Ключові слова: освіта дорослих, андрогогіка.

The article considers the problematic issues and features of adult education.

Keywords : adult education, androgyny.

В умовах інтеграційних та глобалізаційних процесів, які відбуваються в галузі освіти, феноменом сучасності стає освіта для дорослих, яка забезпечує особистості можливість самореалізації та успіху незалежно від базової освіти та віку. Посилення уваги до освіти дорослих у контексті змін, що відбуваються в системі освіти, пов'язано перш за все з розвитком ринкових відносин, формуванням ринку освітніх послуг; швидким накопичення нових знань; зміною технології навчання й необхідністю організації самонавчання педагогічних кадрів, що вимагає постійного вдосконалення знання та діяльності в галузі освіти людей, зайнятих наукою, що висуває нові вимоги до професійної компетентності педагогів, стимулюючи їх участь у процесах «довічного» підвищення кваліфікації і перепідготовки. Тому з'явилося поняття - університет «третього віку», де люди поважного віку можуть компенсувати прогалини у загальнокультурній освіті (розуміння сучасної картини світу, володіння комп'ютером, комунікативні навички, здатність до адаптації тощо).

Аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури свідчить про відсутність цілісного дослідження щодо андрагогічного підходу. У вітчизняній практиці освіти дорослих виділеною є «головна відмінність» андрагогічного підходу як знання суб'єктом учіння своїх потреб, що задовольняються у сфері освіти, а також свідомо активність діяльності з їх задоволення. Сформульовані основоположні передумови андрагогічного підходу, які спираються на соціальні і психофізіологічні особливості дорослого, який навчається, і відносяться до процесу навчання.

Вперше термін «андрагогіка» (від грец. «andros» – дорослий чоловік «ago» – вести, дослівно – «ведення дорослої людини», «людино-ведення»), запропонував в 1833 р. німецький історик педагогіки епохи Просвітництва К. Капп у книзі про педагогічні погляди Платона. Вже в кінці XIX століття необхідність педагогічного знання, пов'язаного з проблематикою освіти дорослих, стала загальноновизнаною (П. Блонський, Дж. Дьюї, М. Пірогов, К. Ушинський та ін.). У 60-70 рр.

XX ст. поняття «андрагогіка» почало активно використовуватися поряд з поняттями «педагогіка дорослих», «теорія освіти дорослих», «освіта дорослих».

Перші теоретичні праці з проблем освіти дорослих почали з'являтися на початку XX ст. Освіта дорослих там ототожнювалася з неперервною освітою та підкреслювалася необхідність «вчитися у самого життя», «створювати умови життя, які дозволяють вчитися впродовж життєвого шляху... незалежно від віку». Зазначалося, що «освіта дорослих не може бути доступною тільки обмеженому колу людей, вона є невід'ємною частиною суспільного життя і тому, її треба трактувати як необхідність для усіх та впродовж всього життя». Такий підхід до освіти дорослих залишався актуальним у більшості країн Заходу, зокрема й у скандинавських країнах, майже до 60-х років XX ст. [1].

Освіта дорослих покликана розв'язувати завдання, спрямовані на творче визначення особистості щодо тих змін, що відбуваються в сучасному суспільстві. Також це залежить від розвитку духовної культури дорослої людини, її інтелектуальної зрілості, професійної компетентності. В межах андрагогічного підходу навчання перетворюється в процес самостійного пошуку професійно необхідних знань, умінь та навичок, а також самостійного розвитку професійних якостей. Суспільство, яке постійно змінюється потребує таких людей, які здатні застосовувати свої знання в умовах, що постійно змінюються, і чия пріоритетна компетенція полягає в умінні постійно самонавчатися впродовж усього свого життя.

На думку В. Буренко, андрагогічний підхід відіграє важливу роль у процесі стимулювання, виховання, навчання й удосконалення дорослої людини під час професійної підготовки та перепідготовки. Також інші дослідники акцентують увагу на те, що реалізація андрагогічного підходу полягає в застосуванні низки постулатів, які набувають сьогодні особливої ваги. Серед них: принципові відмінності між дорослою і недорослою людиною взагалі та у процесі навчання зокрема; відмінності діяльності того, хто навчається (дорослого) і того, хто навчає (викладача) від дидактичних положень, які орієнтовані на навчання дітей; процес навчання у ВНЗ регулюється андрагогічними принципами, які складають фундамент теорії навчання дорослих. Тому основними положеннями, що демонструють відмінність у навчанні дорослої людини є:

- дорослій людині, яка навчається, належить провідна роль у процесі навчання;
- вона є сформованою особистістю, ставить перед собою конкретні цілі навчання, прагне до самореалізації;
- доросла людина має професійний і життєвий досвід, знання і вміння; - доросла людина шукає місце і спосіб якнайшвидшого застосування отриманим знанням і вмінням. [2].

Дослідники, які вивчають особливості навчання дорослих, звертають увагу також і на особливості організації навчання дорослих:

- наповнення змісту знаннями, важливими для сфери їх інтересів;
- цікава інформація, що зумовлює її включення у життєвий досвід;
- междисциплінарна інформація, яка дозволяє тому хто навчається побачити проблеми всіх сторін, а також прийняти рішення при їх реалізації. Провідною роллю в цьому процесі є внутрішні мотиватори, що ґрунтуються на розумінні важливості матеріалу, який засвоюється. Зовнішні мотиватори є другорядними. Навчання виступає як діяльність, що самоорганізується, в яку вона вступає за власним бажанням, в якій вона є вибірковою. В той же час у дорослого, який навчається є багато обмежень у навчанні (соціальні, часові, фінансові, професійні та ін.).

Науковці зазначають, що опора на виробничий, життєвий досвід має суперечливий характер, бо стає джерелом стереотипних, емпіричних і рутинних оцінок, що захищають людину від нового. Для адаптації дорослих в освітні процеси зростає роль психологічного супроводу навчання дорослого, усвідомлення ним сучасної соціально-економічної ситуації, подолання

стереотипних поглядів, зняття тривожності. Особливе значення має перебудова стереотипів мисленевих дій особистості в процесі вибору методів роботи. У зв'язку з цим зростає роль групових занять, модульна побудова процесу навчання, використання різноманітних ігрових методів, дискусій та ін. Нагальною потребою стає вміння керувати своїм емоційним і психологічним станом[3]. Також постає проблема необхідності виховання педагога-андрагога, який професійно буде вирішувати всі проблеми андрагогічної освіти, в тому числі і психологічний супровід.

Обґрунтовуючи нагальність розвитку системи підготовки фахівців для освіти дорослих, Лукашова Л. Б. наводить думку П. Джарвіса щодо різноманітності професійних ролей, які виконують андрагоги у суспільстві, зокрема:

- викладачі педагогічних і андрагогічних дисциплін;
- викладачі вузькоспеціалізованого профілю (наприклад, з етики, психології, економіки), який, окрім спеціальних предметних знань, володіє андрагогічними знаннями й технологіями,
- спеціалісти-дослідники в галузі освіти дорослих;
- консультанти, методисти, експерти, організатори, тьютори, інспектори,
- соціальні працівники, працівники апарату управління і т.п. (в установах, організаціях, на підприємствах виробничої і соціальної сфери).

Поряд з формальною освітою сьогодні більшої актуальності набувають різні форми неформальної та позаформальної освіти дорослих. Так, наприклад, білоруські вчені розробили рольову карту і функції спеціаліста-андрагога: *андрагог – експерт* (оцінює ситуації та рівні розвитку досвіду дорослих, дає рекомендації); *андрагог – консультант* (надає консультаційні послуги з індивідуального і організаційного розвитку); *інспектор* (оцінює динаміку індивідуально-особистісного розвитку дорослих); *андрагог – організатор* (регулює процес освітньо-професійної діяльності); *провайдер* (надає науково та навчально-методичні й інформаційні ресурси); *андрагог – агент зі зв'язків* (встановлює контакти, створює партнерські мережі); *радник* (здійснює підтримку професійних й ініціативних проєктів); *андрагог – стимулювальник* (мотивує дорослих на особистісний і професійний розвиток, надає супровід в груповій динаміці і індивідуальній кар'єрі членів організації); *андрагог – генератор ідей* (інтелектуальний лідер, інноватор). Таке різноманіття типології кадрів системи освіти дорослих зумовлено їх професійною діяльністю у різних інституційних установах та вимагає специфічних компетенцій, спрямованих на досягнення мети, через виконання різноманітних завдань [4].

Таким чином, інтенсивне реструктурування ринку праці, яке призводить до вивільнення значної кількості працездатних людей (в тому числі і з високим освітнім цензом), вимагає перенавчання людей, які втратили роботу і соціальні перспективи отримання ними після відповідної професійної і соціально-психологічної корекції місць, які вигідно оплачуються. А також необхідності вирішення питання про шляхи залучення дорослих до нового соціокультурного середовища, в якому вони опинилися, зростання «захисної» ролі освіти в суспільстві соціальних змін, що викликають у людини почуття соціальної вразливості, правової незахищеності, дезорієнтації у сфері морального життя. Соціалізації дорослих сприяють дві загальні функції: професійна і особистісна. Професійна покликана забезпечити соціалізацію через засвоєння нових професійних ролей, розвиток професійної компетентності і мобільності. А особистісна – дозволяє доповнити і збагатити процес соціалізації шляхом залучення особистості до загальнолюдських цінностей, мови, культури мислення й чуттєвості, діяльності й спілкування. Сама ж освіта дорослих із системи адаптивно-компенсаторної стає феноменом всієї освітньої системи, бо людина розумна у XXI ст. – це людина, яка постійно навчається.

Для досягнення успіху в галузі освіти дорослих потрібні скоординовані зусилля й послідовні дії всього суспільства упродовж тривалого часу. Активна взаємодія, діалог освітянської і наукової спільнот, представників державних і недержавних організацій – це запорука успішного розвитку освіти дорослих і суспільства в цілому. За таких умов талановита й по-сучасному освічена нація зможе забезпечити достойний розвиток своєї держави, гідне життя її громадян.

Література

1. Огієнко О.І. Тенденції розвитку освіти дорослих у скандинавських країнах: монографія [за ред. Н.Г. Ничкало]. – Суми: Еллада-S, 2008. – С. 64.
2. Герасимова І. Г. Формування професійної мобільності майбутніх фахівців аграрної сфери: монографія / І. Г. Герасимова; за ред. Л. Б. Лук'янової: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України. – Вінниця, 2015. – С. 141.
3. Подорожний В. Г. Психологічний супровід освіти людей похилого віку. // (Концептуальні засади розвитку освіти дорослих: світовий досвід, українські реалії і перспективи: збірник наукових статей / [колектив авторів]; за ред. Кременя В.Г., Ничкало Н.Г.; укл. Аніщенко О.В., Лук'янова Л.Б. – К.: Знання України, 2018. – С.461-467.
4. Лук'янова Л. Б. Концептуальні засади розвитку освіти дорослих: сучасні реалії, тенденції і перспективи // (Концептуальні засади розвитку освіти дорослих: світовий досвід, українські реалії і перспективи: збірник наукових статей / [колектив авторів]; за ред. Кременя В.Г., Ничкало Н.Г.; укл. Аніщенко О.В., Лук'янова Л.Б. – К.: Знання України, 2018. – С. 21-31.